

ББК 67.9(4УКР)304.3+67.312.2

**РЕЗУЛЬТАТИ НДР ТА ДКР, ЯК СЛУЖБОВИЙ ТВІР
В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

© С. В. Чікін, к.т.н., доцент, НТУУ «КПІ», Київ, Україна

В работе рассмотрены правовые отношения между заказчиком и исполнителями НИР и ИКР. Особое внимание уделено правовому урегулированию отношений между авторами и работодателями. Работа может быть полезной научным сотрудникам, аспирантам и преподавателям ВУЗов.

In work legal relations between the customer and executors of research work and research-and-design work are considered. The special attention is given to legal settlement of relations between authors and employers. Work can be useful to scientific employees, post-graduate students and teachers of HIGH SCHOOLS.

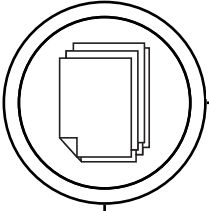
Діяльність працівника вищого навчального закладу (ВНЗ) тісно пов'язана з науковою роботою, яку проводять в межах виконання держбюджетних, госпрозрахункових та інших договорів. Не торкаючись правових аспектів їх укладання, складу тощо, будемо вважати, що договір укладено у відповідності до чинного законодавства України. Але, як правило, такі договори укладаються між юридичними особами: представницького органу держави та ВНЗ, замовником та ВНЗ і т.д. Виконують же роботу за договорами фізичні особи (професори, доценти, аспіранти, інженери тощо), які з ВНЗ знаходяться в певних взаємостосунках, що зумовлюються індивідуальними контрактами або договорами, та отримують грошову винагороду саме за її виконання. При цьому слід мати на увазі, що найбільшої цінності набувають результати саме творчої діяльності. У відповідності до ст. 41 Конституції України «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності».

З одного боку права на результати повинні належати спільно замовнику та виконавцю (ВНЗ) або, якщо це зазначено в договорі на виконання НДР і ДКР, тільки замовнику. А як бути з безпосереднім творцем результатів та його конституційним правом на володіння ними?

От розгляду цих питань і буде присвячена дана стаття.

Спочатку слід з'ясувати про які *результати* може йти мова. До того моменту поки результат розумової творчої діяльності людини не набув об'єктивної форми (не був промовлений, записаний чи намальований) їм може користуватись тільки його творець. Очевидно, що виконання НДР і ДКР здійснюється для можливості використання їх результатів іншими (крім творця) особами, а для цього він викладається у вигляді та формі, що, частіш за все, є об'єктами права інтелектуальної власності (ІВ).

Права на результати НДР і ДКР, як об'єктів ІВ, що створені у зв'язку з виконанням трудового договору або на замовлення, врегульовують-

ся статтями 429 та 430 Цивільного кодексу України [1]. Так в них зазначено, що *особисті немайнові права ІВ* на такі об'єкти належать працівникові, який їх створив.

Пригадаємо, що під особистими немайними правами на об'єкт ІВ розуміють:

— право на визнання людини творцем (автором, винахідником тощо) об'єкта ІВ;

— право перешкоджати посяганням на право ІВ, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта ІВ;

— інші особисті немайнові права, а саме: наприклад, для об'єктів авторського права (статей, звітів, книг, брошур, комп'ютерних програм та баз даних) — право на зазначення свого імені при використанні об'єкта, право на анонімність або псевдонім, для винаходів — право винахідника на присвоєння свого імені створеному ним винаходу.

Майнові права ІВ на об'єкт, що створений у зв'язку з виконанням трудового договору або на замовлення, належать *спільно* працівникові (творцеві), що створив цей об'єкт, та особі (в нашому випадку — ВНЗ), де або у якої він працює, якщо інше не встановлено договором між ними.

Пригадаємо, що під майновими правами ІВ розуміють:

— право на використання об'єкта ІВ;

— виключне право розпоряджатися (дозволяти або забороняти використання) об'єктом ІВ.

В цих випадках кажуть, що мова йде про «службовий твір» або «службовий винахід (корисну модель)».

Службовим називають *твір*, що створений автором у порядку виконання службових обов'язків відпо-

відно до службового завдання чи трудового договору (контрактом) між ним і роботодавцем [2]. Майнове право на службовий твір належить роботодавцю (в нашому випадку — ВНЗ), якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода. Розмір та порядок виплати якої встановлюються вищезазначеними договорами між роботодавцем та автором.

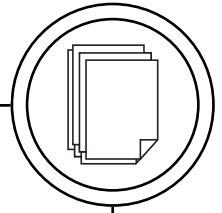
Службовим називають *винахід (корисну модель)*, що створені працівником [3]:

— у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше;

— з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

Під службовими обов'язками розуміють зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення винаходу (корисної моделі), а під дорученням роботодавця — видане працівникові в письмовій формі завдання, яке має безпосереднє відношення до специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця і може привести до створення винаходу (корисної моделі).

В разі створення службового винаходу право на одержання патенту має роботодавець (в нашому випадку — ВНЗ) винахідника, а якщо це є результатом виконання ДКР — то замовник та/або виконавець

ДКР (ВНЗ) у відповідності до договору між ними. Створивши винахід, винахідник письмово повідомляє про це роботодавця, додаючи письмовий опис, що розкриває суть винаходу (корисної моделі) ясно і повно. Роботодавець повинен протягом 4 місяців прийняти рішення щодо правової охорони винаходу: подати заявку в ДП «Укрпатент» для отримання патенту, передати право на його одержання іншій особі чи прийняти рішення щодо збереження винаходу як комерційної таємниці. У цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником письмовий договір щодо розміру та умови виплати йому (або його правонаступнику) винагороди. Якщо роботодавець не виконає вищенаведених вимог, то право на одержання патенту переходить до винахідника. Слід зазначити, що збереження винаходу як комерційної таємниці не може перевищувати 4 років. В протилежному випадку право на одержання патенту також переходить до винахідника.

Як бачимо, поки що існують певні розбіжності щодо майнових прав за Цивільним кодексом [1] та чинними законами [2, 3]. Цивільний кодекс передбачає спільне володіння, а закони — першість роботодавця. Однак ці розбіжності тимчасове явище, що будуть усунуті після прийняття законів про внесення змін до чинних законів. Такі закони зараз знаходяться на розгляді в Верховній Раді України. Так, наприклад, проект закону «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» в ст. 9 передбачає вже спільне право винахідника і працедавця на отримання патенту. Крім цього, обов'язковою умовою

про передачу права на одержання патенту від винахідника до працедавця є видача винахіднику справедливої винагороди. Планується зменшити до 60 днів прийняття рішення працедавцем про патентування винаходу (корисної моделі). Зазначається також, що сторона яка відмовилась від майнових прав (винахідник або працедавець) має право на невиключну ліцензію на використання винаходу (корисної моделі).

Слід також звернути увагу майбутніх творців на те, що стосовно об'єктів авторського права (статей, звітів, книг, брошур, комп'ютерних програм та баз даних) договір про їх створення і розподіл майнових прав укладається до створення таких об'єктів. Якщо автору не було запропоновано підписати такий договір, то ВНЗ не має права претендувати на майнові права.

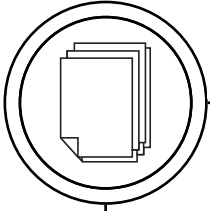
Державним департаментом з інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України розроблені типові договори, що затверджені наказом МОН від 23.12.2004 р. № 986, якими можуть скористатись як роботодавці, так і працівники:

— Повідомлення про створення об'єкта промислової власності.

— Договір про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені при виконанні службових обов'язків і (або) окремого доручення роботодавця.

— Договір між творцем (творцями) і роботодавцем про передання права на одержання охоронного документа на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору.

— Договір між роботодавцем і творцем про винагороду.

На закінчення хочеться висловити сподівання, що усвідомлення своїх прав та впевненість в справедливій винагороді за результати своєї інтелектуальної діяльності,

дасть змогу творцям більше зосередитись на отриманні результату. Автор цієї статті буде задоволений, якщо і його вклад принесе користь як працівникам, так і роботодавцям.

1. Цивільний кодекс України. 2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (в редакції закону від 20.11.2003 р. № 1294-IV). 3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (в редакції закону від 22.05.2003 р. № 850-IV).

Надійшла до редакції 29.03.05